

FARMING THE CITY

Stadslandbouw in Amsterdam: 19 projecten

Dit is een verslag van een gedetailleerd onderzoek naar de huidige stand van zaken van stedelijke landbouw in Amsterdam. Het beschrijft de patronen, mechanismen en behoeften met betrekking tot de ontwikkeling van stedelijke landbouw, met specifieke aandacht voor de kansen en uitdagingen voor Amsterdam.

19 sleutelfiguren op het gebied van stedelijke ontwikkeling en landbouw zijn geïnterviewd door CITIES' antropoloog en landbouwdeskundige Anke de Vrieze. De video-interviews zijn op twee manieren geanalyseerd. Ten eerste zijn de kennis, meningen en problemen van de geïnterviewden gecategoriseerd aan de hand van een aantal kernthema's:

- _Aantal betrokken personen.
- _Locatie en type locatie.
- _Soort project: voedsel commercieel, voedsel maatschappelijk en voedsel innovatief.
- _Technologieën, kweektechnieken en gemeenschapstypen.
- _Problemen bij de uitvoering.
- _Politieke steun.
- _Financiële steun.
- _Behoeften voor toekomstige activiteiten.
- _Positie in de lokale voedselketen.

Vervolgens zijn de interviews geanalyseerd en naar aanleiding van deze thema's bewerkt en samengevoegd tot thema-specifieke video's [[link to specific section](#)].

De informatie die is voortgekomen uit de eerste twintig interviews is geanalyseerd en op basis van deze analyse is een semigestructureerde vragenlijst ontwikkeld. De antwoorden op de meerkeuzevragen zorgen ervoor dat er praktische, oplossingsgerichte informatie boven tafel komt doordat deze zijn voortkomen uit onderzoek en praktijkervaring. Klassieke onderzoeksmethoden zoals interviews en desk research zijn gebruikt naast een meer innovatieve en hands-on aanpak. Onderdeel van deze aanpak waren workshops met lokale stakeholders en verkenningen naar uitdagingen, oplossingen en mogelijkheden op het gebied van

stadslandbouw in verschillende contexten. Voorbeelden hiervan zijn het FarmCity Forum in New York in september 2010 en de Green City Conference in Stockholm in januari 2011.

De vragenlijst is omgevormd tot een gebruiksvriendelijk online formulier dat toegankelijk is via Farmingthecity.net, zodat alle stadslandbouwers (en toekomstige stadslandbouwers) hun projecten, ideeën en suggesties kunnen delen. Zodra de gegevens worden ingevoerd, wordt automatisch een verslag van het project aangemaakt en online gepubliceerd. Zo stimuleert Farmingthecity.net het delen van informatie en stelt het alle betrokkenen en geïnteresseerden in staat bij te dragen aan de ontwikkeling van stadslandbouwactiviteiten.

De projecten in het kort

De Groene Vaart

Het betegelde terras van het vrouwencentrum Vrouw & Vaart is door De Groene Vaart omgetoverd tot een prachtige eetbare tuin. Na een serie cursussen op het gebied van gezondheid, voedsel, permacultuur en empowerment in het vrouwencentrum heeft een groep vrouwen hun kennis in de praktijk gebracht en in het voorjaar van 2010 de tuin gecreëerd. Een belangrijk onderdeel van het project is kennisdeling. De Groene Vaart verwelkomt iedereen om samen te tuinieren, bijeenkomsten en workshops bij te wonen en deel te nemen aan excursies op het gebied van stadslandbouw. In de gratis wekelijkse bijeenkomsten wordt aandacht besteed aan het verbouwen van eten en wordt gezamenlijk gegeten van de oogst.

VersVoko

Een VersVoko is een coöperatieve groep consumenten die voedsel koopt op een eerlijke en sociale manier. De producten worden rechtstreeks van lokale boeren gekocht, zonder tussenkomst van groothandels. Het voedsel is zoveel mogelijk duurzaam en afkomstig van gecertificeerde biologische boeren. De VersVoko Amsterdam, VOKOMOKUM, is gebaseerd op succesvolle voorgangers in België.

Stichting Postzegelparken

Verwaarloosde, ongebruikte openbare ruimtes worden door Stichting Postzegelparken geactiveerd en getransformeerd in sociale, mensvriendelijke plekken. De transformatie is gericht op het creëren van plekken die bijdragen aan de kwaliteit van de buurt: outdoor vergaderruimtes, speeltuintjes, laptopplekken in de zon en gemeenschappelijke picknickplekken.

Wiek de Keijser

Het doel van Wiek de Keijser is om verwaarloosde openbare ruimte te heractiveren en om te vormen tot eetbare groenstroken en ontmoetingsplekken. Zo zijn er op een binnenplaats van bijna 1700m² groentetuinen gecreëerd waarvan de opbrengst wordt gedeeld met de burens. Het project is gedeeltelijk educatief en heeft geen commerciële insteek: er wordt geen voedsel verkocht. De ruimte wordt beheerd door een aangrenzende school – hopelijk een toekomstige partner bij het creëren van schooltuinen.

Auke Bakker - Buurtmoestuin Trompenburg

Een groep van twaalf bewoners van de Rivierenbuurt hebben samen een buurtmoestuin opgezet rond een kinderspeelplaats, waar biologische groenten worden gekweekt op kleine percelen. Meerdere malen per jaar wordt er gezamenlijk

gegeten van de oogst.

BOSKOI

Boskoi is een gratis smartphone-applicatie die haar gebruikers in staat stelt eetbare planten te lokaliseren en in kaart te brengen. De app bevat een lijst van locaties waar 'wild food' en eetbare planten zijn te vinden door de hele stad, en stelt de gebruikers in staat om nieuwe locaties en informatie toe te voegen.

Urbaniahoeve: Social Design Lab for Urban Agriculture

In opdracht van Stroom Den Haag, centrum voor kunst en architectuur, heeft Urbaniahoeve het project Foodscape Schilderswijk uitgevoerd. In dat project werden kansen geïdentificeerd voor stadslandbouw in de Schilderswijk in Den Haag. Urbaniahoeve heeft tot doel om experimentele fases van stadslandbouw te creëren in Noord-Europese steden. Het project beoogt verder te gaan dan traditionele opvattingen over stadslandbouw in de vorm van moestuinen of slaflats. Het ontwikkelt nieuwe modellen voor stedelijke voedselproductie en een visuele taal die Foodscapes integreert in het straatbeeld. In samenwerking met lokale deelnemers worden voedselinterventies gedaan en wordt de verwaarloosde groene infrastructuur gereanimeerd.

Doetank/Doetuinen

Doetuinen zijn moestuinen in achtertuinten die kinderen tijdens schooltijd samen stadsbewoners onderhouden. De kinderen krijgen een vierkante meter ruimte om te gebruiken als in een schooltuin, met als enig verschil dat deze tuintjes in achtertuinten van stadsbewoners zijn gesitueerd. Zowel de kinderen als de eigenaren van de tuin hebben zodoende baat bij de activiteiten. Het eerste project in Amsterdam start in de lente van 2011, de eerste groep bewoners en schoolkinderen heeft zich inmiddels al aangemeld.

De Brede Moestuin

In samenwerking met een speeltuinvereniging in het centrum van Amsterdam, legde De Brede Moestuin in 2010 een moestuin aan langs de randen van een speelterrein. Zaaien en planten werd gedaan door de kinderen en de oogst gedeeld in een gezamenlijke maaltijd.

Stichting Boerenstadswens

Boerenstadswens is een netwerk voor Amsterdamse initiatieven op het gebied van stadslandbouw, duurzame voedselproductie, gezondheid, landbouwonderwijs en plattelandsontwikkeling. Initiatieven van Boerenstadswens zijn onder andere het opzetten van pergola-associaties op Amsterdamse boerenbedrijven (zogenaamde Community Supported Agriculture of CSA), Amsterdamse voedsel co-ops, Boerderijeducatie Amsterdam en het innovatieprogramma Tuinen van West.

Onder-Tussen

Onder-Tussen is een initiatief van mensen van binnen en buiten de lokale overheid die tot doel hebben om tijdelijk gebruik te stimuleren. Hierdoor kunnen kansen worden benut die door de huidige economische situatie ontstaan. Doordat bouwprojecten zijn tijdelijk of permanent zijn stopgezet ontstaan leegstaande terreinen. Onder-Tussen wil deze leegstand niet onbenut laten, maar opvullen met tijdelijke projecten die bijdragen aan het openbare leven.

De Kok en de Kweker

De Kok, de Kweker, zijn Vrouw en hun Buurman is een samenwerkingsproject in Amsterdam Nieuw West: op een initiatief van het Stedelijke Museum Amsterdam, is het ontworpen en georganiseerd door Marjetica Potrc en het Wilde Westen, een groep van architecten, kunstenaars, ontwerpers en cultureel producenten. Het project bestaat uit een buurtmoestuin en een buurtkeuken, die gebruikt worden door de buurtbewoners. Een voorheen ongebruikt terrein aan de Lodewijk van Deyssestraat 61 werd verkregen op een tijdelijke basis van Woningcorporatie Far West: in het gebouw is de buurtkeuken gevestigd, die ook dient als ontmoetingsplaats, en de moestuin bevindt zich achter de keuken.

Groenten van Amsterdam

Groenten van Amsterdam is een concept dat geheel nieuwe manieren van het kweken van groente en fruit in leegstaande gebouwen in de stad ontwikkelt. Technologie ontwikkeld door PlantLab laat planten groeien zonder natuurlijk licht. In plaats daarvan worden planten blootgesteld aan een specifieke combinatie van rood en blauw licht, waardoor voedsel op elke soort plek kan worden verbouwd.

Schoffeltuintjes Transvaal

Schoffeltuintjes zijn kleine tuinen – moestuinen, siertuinen en kruidentuinen – die in de bestaande openbare groenruimtes worden geplaatst. Tot nu toe zijn er op negen plekken in de Transvaalbuurt in Amsterdam Oost tuinen gerealiseerd. Het project is geïnitieerd door lokale bewoners, in samenwerking met Stadsdeel Oost.

Thijl

Thijl is een bezorgservice voor biologische producten die door een jonge Amsterdamse ondernemer. Klanten bestellen hun producten bij een online biologische winkel en Thijl levert de boodschappen per bakfiets.

Urban Green

Urban Green is het eerste stedelijke tuincentrum dat zich specifiek richt op stadstuiniers. Het assortiment van Urban Green voorziet in de behoefte van stedelingen om hun eigen voedsel te produceren, in en om het huis. Het verkoopt producten en voorziet in praktische informatie ten aanzien van stedelijke voedselproductie: bloembakken, daktuinen, hangplanten, verticale tuinen en zelfs het vinden van een geschikte locatie om op te verbouwen.

De Hartstocht

De Hartstocht is een biologische melkveehouderij, gelegen aan Het Gein in Abcoude. De boerderij houdt 120 melkkoeien en ongeveer 170 stuks jongvee.

CityPlot

CityPlot heeft tot doel om het bewustzijn van de mens ten aanzien van de kringlopen van de natuur in stedelijke gebieden te vergroten. Het team ontwikkelt particuliere en openbare tuinen, adviseert bij tuinontwerp, de keuze van planten en het ontwikkelingsproces.

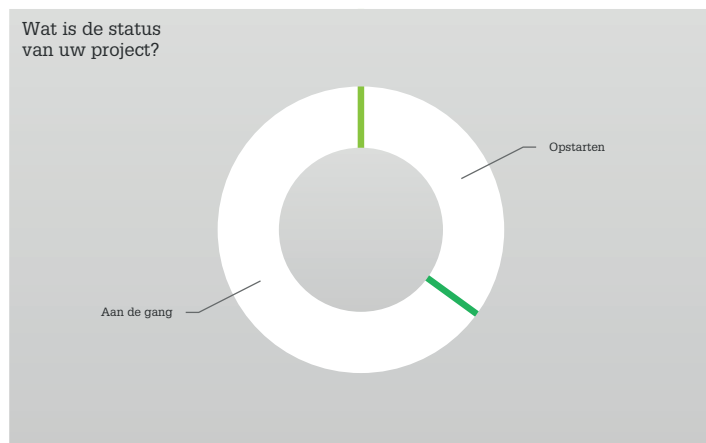
SWOMP

Vrijstaat 'SWOMP' werd gekraakt in juli 2008 door Kraakgroep de Pijp en Groenfront! Amsterdam. Met de ecologische experimenteertuin heeft SWOMP aangetoond dat een andere manier van leven mogelijk is om voedsel te verbouwen in leegstaande

stadsgebieden en dat een manier van leven die niet is gebaseerd op de uitputting van onze leefomgeving binnen handbereik ligt, met of zonder hulp van de overheid.

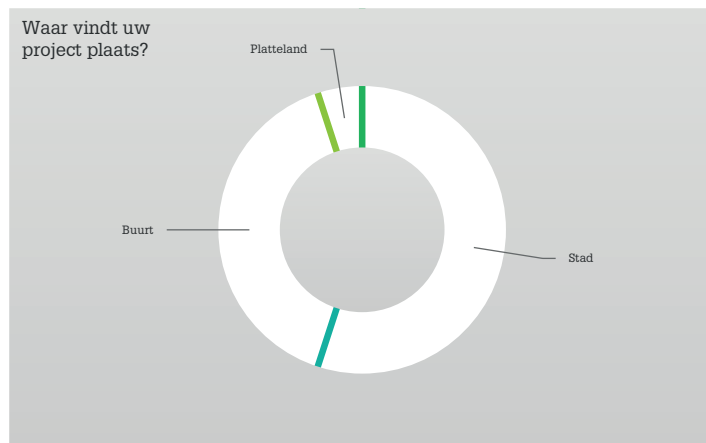
Stadslandbouw: De Amsterdamse opstartfase

Stadslandbouw is een lange traditie in Amsterdam, maar de meeste van de geanalyseerde projecten zitten nog in de opstartfase. Hoewel er in de stad veel voorbeelden zijn te vinden van tuinen en voedselproductie, zijn veel van deze projecten informeel, ongesubsidieerd en worden ze vaak gedragen door minder dan tien werknemers of vrijwilligers.

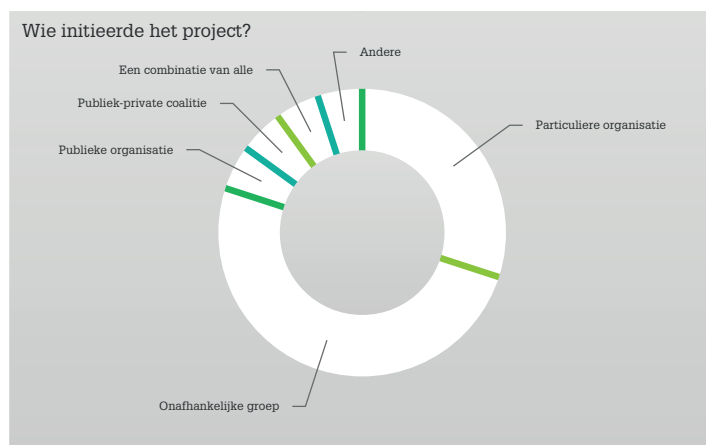
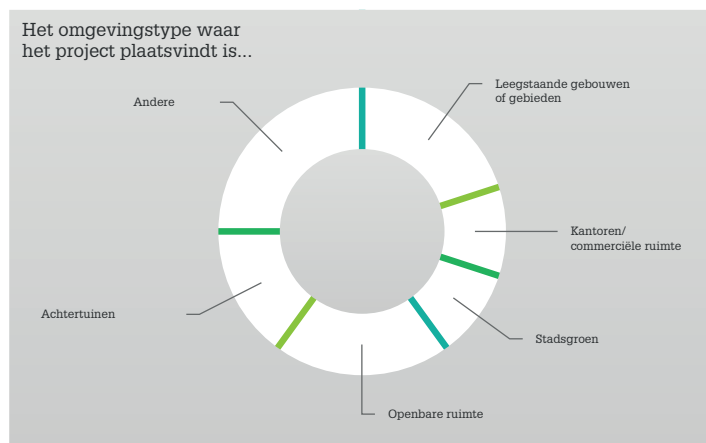

Locaties

De Amsterdamse voorbeelden bevinden zich in particuliere tuinen, speeltuinen, leegstaande gebouwen en een breed scala van stedelijke groene ruimten, openbaar en privé, zoals groenstroken, parken braakliggende terreinen en stadsboerderijen.

Ongeveer de helft van de projecten die zijn geanalyseerd in de eerste fase van Farming The City, zijn opgezet door onafhankelijke groepen en particuliere organisaties, wat erop duidt dat er op het gebied van stadslandbouw veel mogelijkheden zijn voor burgerinitiatieven en spontaniteit.

Typen projecten en technieken

Het grootste deel van de geanalyseerde projecten zijn van maatschappelijke aard. Dit komt overeen met onze doelstelling, om met name projecten in het onderzoek te betrekken die in mindere mate een winstoogmerk hebben, anders dan gevestigde bedrijven en lokale producenten die zich op de wereldmarkt richten. Van de verschillende maatschappelijke projecten die Amsterdam rijk is, vinden we dat in het bijzonder de initiatieven die op een innovatieve manier bezig zijn met stadslandbouw, moeten worden uitgelicht.

BOSKOI is een gratis, open-source mobiele applicatie die mensen helpt het eetbare landschap te ontdekken en te verkennen. GROENTEN VAN AMSTERDAM maakt gebruik van nieuwe technologieën, ontwikkeld door PlantLab, die het mogelijk maakt om voedsel te verbouwen onder LED-licht op locaties waar zonlicht schaars is. Vanuit een stedelijk ontwerpogpunt verdient URBANIAHOEVE een vernoeming vanwege haar vergaande bedoelingen. Het doel is om voorbij traditionele opvattingen van stadslandbouw als moestuinen en slaflats te kijken en nieuwe modellen voor stedelijke voedselproductie te ontwikkelen. URBANIAHOEVE integreert visuele en productieve Foodscapes in de openbare ruimte. In samenwerking met lokale deelnemers worden voedselinterventies gedaan en wordt de verwaarloosde groene infrastructuur gereanimeerd. Medeoprichter van het project, Debra Salomon, is een gewaardeerd adviseur en onderdeel van het

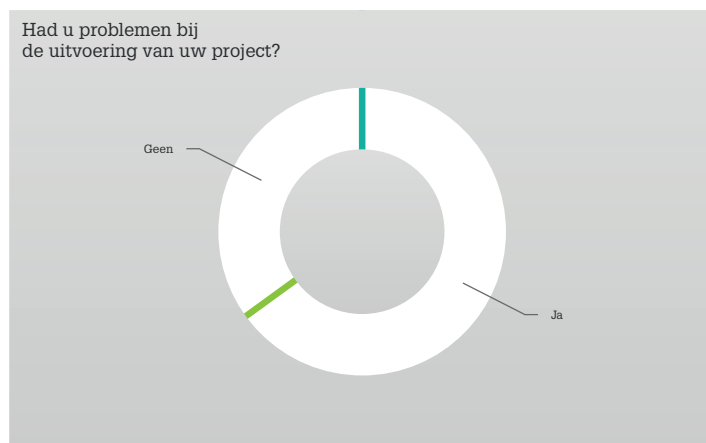
Farming The City research team en een belangrijk mentor bij de ontwikkeling van Farmingthecity.net.

Een aantal van de projecten die in de analyse zijn betrokken werken vanuit een commercieel oogpunt. De meeste van hen werken met lokale gemeenschappen en dragen bij aan inspirerende projecten die die aandacht richten op sociaal achtergestelde groepen, vrouwen en studenten. Het is opmerkelijk dat de meeste van deze projecten die zich richten op de lokale gemeenschap niet zozeer gebruik maken van traditionele landbouwwerkwijzen, maar dat vaker wordt gekozen voor permacultuur en biologische landbouw.

De projecten en de implementatie: Uitdagingen, behoeften en oplossingen

Implementatieproblemen

Zoals eerder besproken zijn veel van de geanalyseerde projecten gestart door onafhankelijke organisaties of individuen. Een meerderheid van deze initiatieven heeft problemen ondervonden bij de tenuitvoerlegging. De meest genoemde problemen zijn gebrek aan financiering, gebrek aan tijd en gebrek aan steun of medewerking van de lokale overheden.

Veelgenoemde problemen bij de totstandkoming van een project zijn het gebrek aan een gedeelde visie in combinatie met complexe regelgeving. Wel is het opmerkelijk dat, hoewel bureaucratie en regelgeving meestal als hindernis worden genoemd, het huidige beleid en regelgeving niet als overdreven problematisch worden ervaren door de meerderheid van de geïnterviewden.

Desalniettemin blijkt uit de analyse van projecten die problemen hebben ondervonden met de regelgeving dat het huidige beleid te weinig ruimte biedt voor stadslandbouwactiviteiten. Voorbeelden van knelpunten zijn hygiënevoorschriften, strenge bouwrestricties en het komen tot een goede overeenkomst met eigenaren van gebouwen of percelen.

Doordat het huidige beleid weinig voorziet in de mogelijkheid tot stadslandbouw wordt er door de geanalyseerde projecten op verschillende manieren omgesprongen met deze barrières en uitdagingen. Voorbeelden hiervan zijn:

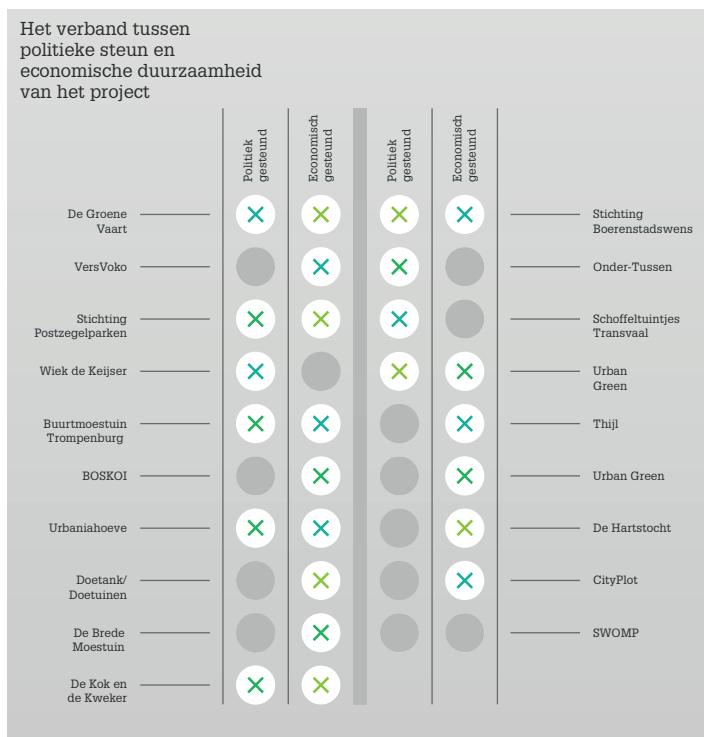
- _Het aangaan van samenwerkingsverbanden met gevestigde of meer gesteunde organisaties.
- _Het inhuren van een expert of strateeg.
- _Het project aanpassen aan de context door probleemoplossing en een flexibel ontwerp.
- _Het zoeken van geïnteresseerde partners.
- _Het project in beperkte vorm uitvoeren.
- _Het diversifiëren van de activiteiten.
- _Het kraken van een gebouw of een stuk grond.

Deze variëteit aan beperkingen, mogelijkheden en inventieve oplossingen laat zien dat er door intensieve case studies van stadslandbouwprojecten veel aan het licht komt. Op basis hiervan hebben we besloten ook de regelgeving omtrent stadslandbouw meer in detail te onderzoeken, ons daarbij voornamelijk richtend op de procedurele kwesties die komen kijken bij het opzetten van stadslandbouwprojecten in Amsterdam en hoe regelgeving en beleid kan bijdragen aan de maatschappelijke toegevoegde waarde van stadslandbouw.

In onze analyse werd eveneens ingegaan op de politieke steun en de economische levensvatbaarheid van de projecten. Wanneer we deze twee indicatoren samen analyseren, valt op dat positieve politieke steun geen invloed heeft gehad op de economische levensvatbaarheid van een project.

Politieke steun en economische levensvatbaarheid

Hoewel de meeste van de geanalyseerde projecten economisch levensvatbaar zijn, geven de meeste initiatiefnemers aan dat er een dringende behoefte is aan verdere financiering en beleidssteun.

CITIES heeft reeds aandacht op deze kwestie gevestigd, door in februari 2011 een conferentie over de toekomst van het Amsterdamse voedselbeleid mede te organiseren. Proeftuin Amsterdam was een vierjarig programma dat projecten ondersteunde die bijdroegen aan voedselzekerheid, gezondheid en voedseducatie. Stadslandbouwprojecten hebben in die vier jaar geen belangrijke prioriteit gehad binnen het programma. Met het oog op financieringsproblemen zijn verschillende nationale fondsen en banken uitgenodigd voor het evenement in februari 2011. Daarnaast is CITIES ook bezig businessmodellen te ontwikkelen voor innovatieve stadslandbouwprojecten. Het voornaamste doel hiervan is om te zorgen dat deze projecten zelfvoorzienend kunnen zijn, zodat er minder subsidieafhankelijkheid is. Lokale voedselketens, nieuwe manieren van lokale voedselproductie, transport, bereiding en consumptie zijn momenteel onderwerp van analyse, waarbij meer en meer belanghebbenden zich aansluiten. Gedetailleerde informatie over het plan kan worden gedownload onder het onderdeel Local Food System van Farmingthecity.net

Behoeften

Naast een gemis aan financieringsmogelijkheden en beleidsondersteuning, gaven veel initiatiefnemers aan dat ze behoefte hadden aan een verhoogde zichtbaarheid – een behoefte die de oprichting van een openbaar platform als Farmingthecity.net legitimeert. Een ander gegeven dat door veel projecten wordt onderstreept is het tekort aan middelen – met name medewerkers en vrijwilligers. Deze behoefte laat zien dat Farmingthecity.net ook op dit vlak kan bijdragen aan de ontwikkeling van stadslandbouw in Amsterdam.

Dankzij een grondige empirische analyse van 20 stadslandbouwinitiatieven in Amsterdam heeft CITIES' Farming The City project actuele en relevante tools weten te ontwikkelen op basis van de kennis en behoeften van nu, die kunnen bijdragen aan de verdere ontwikkeling van stadslandbouw in Amsterdam en op andere plekken.

Farmingthecity.net zal de zichtbaarheid van stadslandbouw vergroten en de behoeften die het met zich meebrengt beter aan het licht brengen. Zodoende zal stadslandbouw hoger op de agenda van verschillende sociale groepen en een breder spectrum van professionals, beleidsmakers en actieve burgers komen te staan.

Het eindresultaat van dit vergaande proces van zowel dit onderzoek, waarbij zowel traditionele als meer innovatieve methoden zijn gebruikt, is een brede, noodzakelijke basiskennis over stadslandbouwactiviteiten met bovendien een schat aan proactieve suggesties voor verdere ontwikkeling; gebaseerd op academische onderzoeksmethoden maar gericht op de praktijk van de huidige stedelijke realiteit.

Belangrijkste uitkomsten

Aan de hand van de verzamelde gegevens zijn drie analyses ontwikkeld:

- _Stedelijke typologieën en hun relatie tot stadslandbouw: een specifieke analyse van Amsterdam.
- _Stadslandbouw en voedselproductie: beleid en regelgeving in Amsterdam.
- _De lokale voedselketen: het potentieel om bij te dragen aan de ontwikkeling van lokale economieën.

In de huidige, continu veranderende stedelijke omgeving, waarin beleid, infrastructuur en de praktijk aan plaatselijke omstandigheden zijn gebonden,

maar door mondiale processen worden beïnvloed, zijn traditionele, starre onderzoeksmethoden minder goed van toepassing.

Door de veranderende werkelijkheid zal vaker beroep moeten worden gedaan op vooruitstrevende democratische processen, waarbij burgers worden betrokken en bevoegdheid krijgen in de ontwikkeling van nieuwe uitgangspunten en werkwijzen en waarin besluitvorming plaatsvindt door middel van nieuwe samenwerkingsverbanden die gebaseerd zijn op betrokkenheid en een informele aanpak. Zodoende ontstaan er mogelijkheden voor processen en werkwijzen die het mogelijk maken dat meer initiatieven ontstaan vanuit de gemeenschap. Door middel van Farming The City en Farmingthecity.net draagt CITIES op een praktijkgerichte manier bij aan dit proces.